

SUOMALAINEN LAMMAS – OSA 4, SUOMALAISEN LAMPAAN LÄHIHISTORIA

Teksti **Kirsi Vertainen**

Kuvat **Putkisalonen kartanon arkisto** ja **Maatalouden Pikkujättiläinen**

Suomalainen lammas

Suomen Lammasyhdistyksen juhluvuoden kunniaksi julkaistun artikkelisarjan ”Suomalainen lammas” neljäs osa tuo lukijoiden ulottuville viimeiset 150 vuotta suomalaisen lampaan lähihistoriaa. Tähän mahtuvat niin maatalouden murros ja teollistumisen aiheuttamat yhteiskunnalliset muutokset, kuin maan itsenäistyminen ja EU-aikaan siirtyminenkin. Lampaanhoidosta tulee lammastaloutta ja ala pääsee osaksi sekavaa maatalouspolitiikkaa. Aikahaarukkaan mahtuvat myös sataa vuottaan juhliva Suomen Lammasyhdistys ja satavuotias suomenlammas.

Kansikuva teoksesta 80 vuotta järjestettyä lampaanjalostusta.

Lammasnäyttelyt olivat Suomen Lammasyhdistyksen alkuaikoina yksi tärkeimmistä toimintamuodoista, sillä niiden avulla kartoitettiin maamme eläinainesta. Kuva on otettu vuonna 1966 Juuassa, Ylä-Karjalan Maatalousnäyttelyssä. Keskellä on alueen neuvoja Helle Multanen.

Teollistuminen ja maatalouden murros

1800-luvun loppupuolella alkanut teollistuminen sysäsi liikkeelle monia yhteiskunnallisia muutoksia. Teollistuminen ja kaupungistuminen tarjosivat työpaikkoja ja purkautumisten maaseudun runsaslukuiselle maattomalle väestönosalle. Kaupunkilaisista tuli vähitellen ostoeintarvikkeiden ja muiden ostettujen tuotteiden varassa elävä joukko. Kaupallistuminen oli aluillaan.

Talonpojalla oli nyt mahdollisuus vaurastua. Alkava teollistuminen nieli

puuta ja kasvukeskuksissa tarvittiin elintarvikkeita, joita molempia maamies saattoi myydä. Talonpojasta tuli vähitellen tuottaja ja omavaraistalous vaihtui rahatalouteen. Maatyöläisen palkkapussista riitti ylellisyystuotteisiin ja esimerkiksi kahvi saavutti nopeasti kaikki kansankerrokset syrjäyttäen jopa kokonaisia aterioita perinteisessä aterijärjestyksessä. Aiemmistä ylellisyystuotteista tuli välttämättömyyksiä.

Kehittyvä teollisuus toi markkinoille uutta rautaista maatalouskalustoa, jota rahalla oli mahdollisuus hank-

kia. 1800-luvun lopussa yleistyneet uudet skotlantilaisaurat mahdollistivat maanmuokkauksen entistä tehokkaammin. Auroja seurasivat nopeasti erilaiset äkeet, niittokoneet, harava- ja puimakoneet. Koneellisen maatalouden aika oli alkamassa.

Yksi suurimmista muutoksista oli heinän ja rehuviljan viljelyn aloittaminen pelloilla. Muutos koetteli varsinkin vanhempia maamiehiä, sillä pellot oli ikimuistoisista ajoista lähtien pyhitetty leipäviljan viljelyyn ja karjan rehu koottu luonnonniityiltä. Kun henkisestä kynnyksestä pääs-

tiin yli, tulokset olivat dramaattiset. Karjan rehun niukkuus ja ruokinnan huono laatu olivat olleet vuosisatoja esteenä niin viljan viljelyn kehittymiselle, kuin myös elintarvikkeiden valmistukselle (sillä huonosti ruokituna ei maitoakaan herunut). Kylvöheinä mahdollisti karjan ruokkimisen myös talvella paremmin, mikä näkyi tuotoksissa. Lehmät lypsivät enemmän ja pidempään, ja myös lantaa riitti pelloille enemmän ja se oli ravinteikkaampaa. Tämä tarkoitti mahdollisuutta viljellä suurempaa peltotilaa, mikä yhdessä karjataloustuotteiden myynnin kasvun kanssa vei talonpojan markkinavoimien äärelle.

Lypsykarja ajaa lammastalouden yli

Lammastalous ei kohonnut kehittyvän kotieläintalouden mukana. Lampaasta ei voitu vielä puhua taloutena, sillä perinnäisen maatalouden ajalta tuttu omavaraistalous luonnehti lampaanhoidon 1950-luvulle saakka. Lampaista pidettiin omaa tarvetta vastaava määrä, eikä sitä ylittävään tuotantoon pyritty. Kehittymisen esteenä oli vanhojen yhteislaitumien häviäminen isojaon jälkeen, vapaasti metsissä laiduntavien lampaiden aiheuttamat tuhot nousvalle metsätaloudelle ja aitaamiongelmat. Tämä kaikki ”söi” kotimaista tuotantoa ja johti taantumiseen. Lampaiden lukumäärä kohosi 1800-luvun lopussa reiluun miljoonaan, mikä ylitti lehmien lukumäärän, mutta tämän jälkeen laskusuhdanne vei lammasmäärää tasaisesti alaspäin. Lammasluku laski vuosina 1901–1916 miljoonasta puoleen miljoonaan.

Yhtenä kapulana lammastalouden rattaissa oli varhainen maatalouspolitiikka. 1800-luvun alussa oli villalle säädetty tuontitulli. Vuosisadan lopussa se oli enää nimellinen, eikä pystynyt turvaamaan suomalaista lampaan kasvutusta, saati tekemään siitä kannattavaa. Sen sijaan korkea kankaiden tuontitulli suojeli suomalaista tekstiiliteollisuutta. Näin kotimainen tekstiiliteollisuus, ja edullisen, usein parempilaatuisen hienovillaisen raaka-aineen saanti katsottiin tärkeämmäksi, kuin kotimaisen lammastalouden suojaaminen ylivoimaista ulkomaista kilpailua vastaan.

Kuvassa uuhi nimeltä Eeva kuuden kuukauden ikäisten karitsoidensa kanssa Putkisalons kartanossa Rantasalmella.

Eevan kunniakirja Viipurin yleisestä maatalousnäyttelystä 2. heinäkuuta vuonna 1932. Eeva oli näyttelyssä esillä karitsoineen.

”Lammasluku laski vuosina 1901–1916 miljoonasta puoleen miljoonaan.”

Australialainen viltta valtasi alaa

Kilpailua olikin tarjolla, sillä Australia täytti markkinat halvalla villallaan, eikä eurooppalainen tuotanto pärjännyt kilpailussa. Suomessa tuotanto-olosuhteet olivat eurooppalaisittainkin keuhot: pitkän sisäruokintakauden kustannukset veivät pohjaa kotimaiselta villatuotannolta. Samat ongelmat olivat viljan tuotannolla. Pienten peltolämpäreiden tuotto ei pystynyt kilpailemaan Venäjältä tulvivan halvan viljan kanssa. Kaupallistuvalla toimialalla kannatti keskittyä siihen, mistä sai parhaan taloudellisen tuloksen. Karjataloustuotteilla,

erityisesti voilla, alkoi olla menekkiä. Alueilla, joilla markkinat vetivät, tuotantosuunta muuttui nopeasti. Pietarin miljoonakaupungin vaikutus Savoan, Karjalaan ja Keski-Pohjanmaalle saakka tuki lypsykarjatalouden voimakasta kehittymistä alueilla. Juustoja ja voita oli helppo kuljettaa, ne säilyivät tuoretta maitoa paremmin ja miljoonakaupungissa niille riitti ostajia. Savossa nopeaa siirtymistä lypsykarjatalouteen selittävät myös vanhat kaskiraiviot, jotka tarjosivat karjalle oivallisia laitumia. Lypsykarjataloutta myös tuettiin tullein.

KÄÄNNÄ

Yhdistystoiminta ja neuvonta tuovat uusia tuulia

1800-luvun loppu oli virkeän yhdistystoiminnan aikaa myös maatalousväestön keskuudessa. Jo vuonna 1797 perustettu Suomen Talousseura paneutui maatalouden edistämiseen innolla, ja sen tekemä neuvontatyö, palkinnot, julkaisu- ja neuvontatyö, sekä uusien työvälineiden kokeilu ja levitys olivat maatalouskoulutuksen alku. Seura oli mukana myös ensimmäinen suomalaisen maatalousoppilaitoksen perustamisessa Mustialaan vuonna 1840. Vähitellen ryhdyttiin perustamaan läänikohtaisia maanviljelysseuroja, joiden toimintaa olivat erilaiset kokoukset, näyttelyt sekä kiertävien neuvojen ja karjakoiden palkkaaminen. Neuvojat auttoivat esimerkiksi skotlantilaisurojen käytössä. Seurojen jäsenistö oli aluksi säätyläisväestöä ja virkamiehiä, kunnes 1900-luvun alussa läänikohtaisten seurojen muuttuminen alueelliseksi maamiesseuroiksi toi päätäntävällän konkreettisesti viljelijöille.

Vaikka yhdistystoiminta oli vilkasta, voi hyvin kysyä, olisivatko katseet kiinnittyneet omiin karjarotuihimme ilman 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun tapahtumia. Toisaalla oli sortokauden venäläistämisyhkymykset, mitkä uhkasivat Suomen autonomista asemaa, toisaalla suomalaisuuden syntyminen. Sen alku oli 1800-luvun alun kansallisromantiikassa kansanrunouden keruineen ja loppuhuipenuksena kansallisen taiteen nousu suomalaisuutta ja kansallishenkeä puolustamaan juuri sortokauden aikaan. Väliin sijoittui suomen kielen ja suomalaisuuden konkreettinen ”synnyttäminen”, sillä suuriruhtinaskunnan Suomi oli vielä pitkälti koostunut maakunnista tai paremminkin heimoista, eikä yhtenäistä kansallistunnetta vielä ollut. Kansallista oman arvon tuntoa ammenettiin alkuperäisyydestä, jota arveltiin vielä löytyvän syrjäisiltä kolkilta, joissa yksinkertainen elämäntapa oli yhä voimissaan.

Jotakin tämän tapaista oli todennäköisesti ilmassa, kun vanhinta karjanjalostusyhdystystämme, Itä-Suomen Karjanjalostusyhdystystä, perustettiin vuonna 1898. Perustamiskokouksessa lausuttiin tähän tapaan: ”Täl-

laisen yhdistyksen pitäisi herättää kaikki karjanhoitajat yhteiseen isänmaalliseen työhön.” ”Isänmaalliseen” työhön lähtivät myös Länsi-Suomen karjanjalostusyhdistys vuonna 1904 ja Pohjois-Suomen Karjanjalostusyhdistys vuonna 1905.

Lammaskentän yhdistyminen lie-nee saanut kimmokkeen tästä heräävästä isänmaallisuudesta, mutta tarvittiin vielä ensimmäisen maailmanso-

dan aiheuttamat ongelmat tuontivillan ja tekstiilien saannissa, ennen kuin valtiovalta näki tarpeelliseksi ryhtyä toimiin kotimaisen villantuotannon turvaamiseksi. Suomen Lammas- ja Vuohenhoitoyhdistys perustettiin 4.12. vuonna 1918 tehtävänäään pelastaa mitä pelastettavissa oli pitkien laiminlyöntien jälkeen.

”Suomen Lammas- ja Vuohenhoitoyhdistys perustettiin 4.12.1918 tehtävänäään pelastaa, mitä pelastettavissa oli pitkien laiminlyöntien jälkeen.”

Elpyvä lammas 1940–1950-lukujen taitteessa

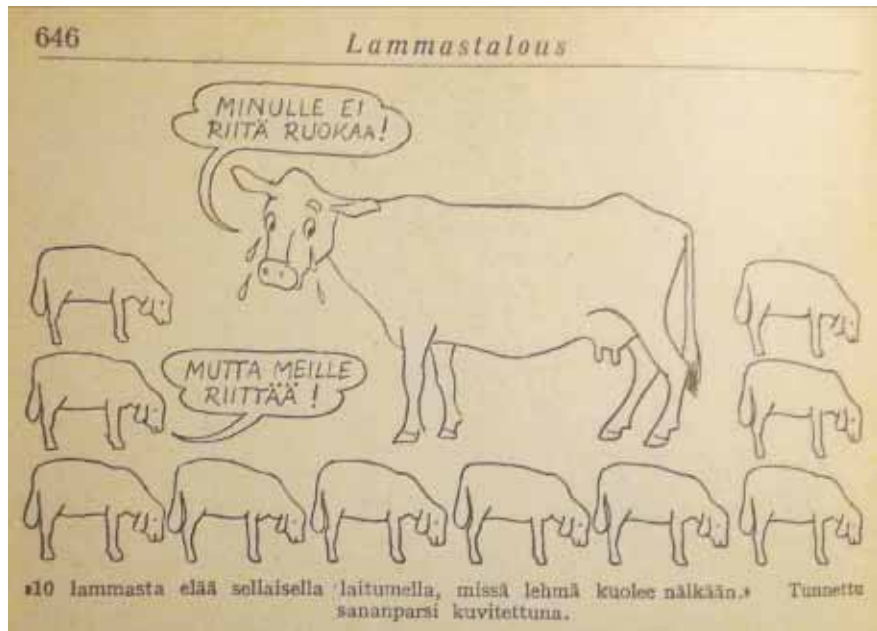
Lihan tuotannossa lammas kilpaili tehokkaampien lihantuottajien, kuten sian, siipikarjan ja naudan kanssa, mutta viimeistään toinen maailman sota palautti monikäyttöisen lampaan arvoonsa. Lampaasta sai useita säännöstelyn alla olevia tuotteita, jotka lammas tuotti varsin niukalla, ihmisille kelpaamattomalla rehulla. Numeroiden valossa lampaan alamaaki taittui. Vuonna 1940 lampaista oli ollut enää 440 000, mutta vuonna 1950 jo 670 000. Suuruutensa päiviin lukumäärä ei silti enää noussut. Noususuhdanne näkyi myös yhdistyksen jäsenmäärissä. Se oli korkeimmillaan 1940–1950-lukujen taitteessa 3 500.

1950-luvulta 1980-luvulle

1950-luvun puolelle saakka lammastalous oli osa omavaraistaloutta. Tuolloin useimmissa maataloissa oli muutama lammas tyydyttämässä ”tapajaiskaalin” ja sukkalankojen tarvetta, mutta suuren maaltamuuton pyyhkäistessä ihmiset kaupunkeihin tyhjenivät myös lammaskarsinat. Sukkalangat ostettiin kaupasta, tuontivilla elpyi, maataloustyövoima kallistui ja tekokuitujen esiinmarssi alkoi. Kaikki tämä vähensi katraita, mikä näkyi jälleen putoavina lammasmäärinä. Lampaista pitävien maatilojen osuus laski vuosina 1950–1982 noin 75 prosentista alle kolmen prosentin.

1950-luvulla elintason nousun myötä lampaanliha nousi päätuotteeksi. Lihan myynti lisäsi kasvunopeuden ja lihakuuden painotusta jalostuksessa ja lihantuotannon kannalta suomenlampaan hyvä sikiävyys oli plussaa. Suomenlammas saikin paljon kansainvälistä huomiota 1960-luvulla ja sitä viettiin 20 vuoden aikana 40 maahan käytettäväksi erilaisissa risteytyksissä liharotujen kanssa tai kokonaan uusien rotujen luomisessa. Sen soveltuvuutta tutkittiin paljon, ja ominaisuuksista saatiin paljon dataa eri olosuhteissa ja erilaisissa risteytyksissä käytettynä.

Suomeenkin alettiin perustaa suuria katraita, mutta pullonkaulana oli teurastamokapasiteetin puute. Ongelmana oli sekä teurastamoiden kokemattomuus lampaanruhojen kä-

Kampanjointia lammastalouden puolesta käytiin lampaan vaatimattomuutta korostaen. Kuva alunperin julkaistu vuoden 1944 Maatalouden Pikkujättiläisessä, jossa tiedettiin myös kertoa, että ”selluloosa on lammastaloudessa uusin apurehu”. Suomalainen lammas sai selviytyä myös pula-ajasta niukoin eväin.

Kuva 1960-luvulla julkaistusta ruotsalaisesta Erik Sjödinin kirjasta ”Får” eli ”Lammas”, on hyvä esimerkki suomenlampaan määrätietoisesta viennistä. Kuvan pässi on viety Ruotsiin Putkisalon kartanosta todennäköisesti 1960-luvun alussa ja osoittautunut uudessa kotimaassaan kelpo jalostuseläimeksi. Sillä oli jälkeläisravosteluissa parhaat jälkeläisryhmät vuosina 1963 ja 1964.

sittelystä ja leikkaamisesta, että lihan markkinointi. Myös valtiovalta pyrki edistämään lihan tuotantoa 1970-1980-luvuilla toimikuntien avulla, mutta tuotteiden markkinointia ja jatkojalostusta ei saatu järjestymään toivotusti. 1970-luvulla, kun lampaanlihalle vihdoinkin saatiin tavoitehintaa, oli lammasluku pudonnut jo niin alas,

että teurastamot menettivät kiinnostuksensa, varsinkin kun katraat olivat hajallaan eri puolilla maata ja pieniä. Villan markkinointi jatkui, sillä laadun perusteella maksettavat tuotantopalkkiot vuodesta 1966 lähtien tekivät siitä jotenkin kannattavaa.

KÄÄNNÄ

1980-luvulta EU-ajan alkuun

1980-luvulta eteenpäin voidaan jo puhua lammastaloudesta. Kuluttajien kiinnostus lampaan lihaa kohtaan alkoi kasvaa ja luoda kysyntää. Nykyinen lammastalouden ympärille kehittynyt infra onkin rakennettu melkein tyhjästä teuraskuljetuksineen, ruokintasuunnitelmineen ja neuvontoineen 1980-luvun alun jälkeen. Neljä viidesosaa lammastalouden tuloista tuli lihasta ja Maatalouden tuotantopoliittinen toimikuntakin piti 1980-luvulla tärkeänä lampaiden lihantuotantokyvyn kehittämistä. Hankaluutena oli edelleen tuotteiden jatkojalostus ja markkinointi, sillä lampaanlihan kysyntä painottui kahteen kertaan vuodessa sesonkien mukaan, kun muita kotieläintuotteita tuotettiin ja kysyttiin ympäri vuoden. Lammastaloudella nähtiin kyllä kehittymismahdollisuuksia erityisesti arvokkaiden sivutuotteiden, kuten turkisten ja villan tuottamisen avulla, kuin myös uutena roolina maiseman- ja metsänhoidossa ja vesikon torjunnassa. Lammastaloudesta haluttiin sorvata pakettia, joka olisi sekä kannattava, tuottava että kilpailukykyinen vaihtoehto. 1980-luvulla oli vireillä jos jonkinlaista tutkimus-, markkinointi- ja kehittämishanketta.

1980-luvulla myös yhdistys toimi aktiivisesti tehostaen lampaanlihan markkinointia ja käyttöä, neuvotellen teurastamojen kanssa, järjestäen esitelmä- ja kurssitoimintaa, tukien aluekerhoja, kehittäen tilakohtaista neuvontaa ja laiduntamisen ja ruokinnan suunnittelua. Yhdistyksellä oli myös jalostusyhdistyksen rooli. Se oli mukana pässien arvosteluissa, kasvukokeissa, jälkeläisarvosteluissa, kuin myös keinosiemennyskokeiluissa, jotka alkoivat jo vuonna 1944. Yhdistys otti osaa myös liharoturisteytysten käyttömahdollisuuksia selvittäviin risteytyskokeisiin sekä Pirtissä että Jokioisilla ja antoi panoksensa eläinkauppaan sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Kotimaan eläinkaupassa avustettiin lampoloita jalostuseläinten hankinnassa ja ulkomaankaupassa yhdistys oli tuomassa uusia rotuja Suomeen. Myös viennit ovat olleet agendalla. Suomenlampaan sikiävyys on ollut kansainvälisesti kiinnostavaa ja lampaita on viety 1930-luvulta lähtien

ensin Ruotsiin ja Norjaan ja 1960-luvulta eteenpäin huomattavia määriä eri puolille maailmaa.

Vuonna 1988 tuli ratkaista kysymys neuvontatoiminnan liittämisestä suurempaan järjestöön. Kumppaniksi valikoitui Maatalouskeskusten Liitto eli nykyinen ProAgria. Yhdistyksen nimi muutettiin tuolloin muotoon Suomen Lammasyhdistys ja sen toimintakentäksi vakiintuivat yhteistyö alueellisten lammaskerhojen kanssa, ulkomaisten yhteyksien hoitaminen,

lammastaloutta koskeviin tilanteisiin reagoiminen ja jäsenjulkaisun toimitaminen. Yhdistyksen alkuaikoina jäsenille julkaistu vuosikertomus oli vaihtunut oikeaksi jäsenjulkaisuksi eli ”Lammastalous”- lehdeksi vuonna 1943 ja vuodesta 1985 eteenpäin lehteä julkaistiin neljän numeron sijaan viisi numeroa. Vuonna 1989 lehden nimeksi tuli Lammas ja Vuohi, ja vuonna 2009 se viilattiin muotoon Lammas & vuohi.

LAMMASTALOUS SIIRTYY EU-AIKAAN

1990-luvun puolivälistä eteenpäin lammastalouden raameja on aseteltu myös Brysselistä käsin. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin toi omat haasteensa, kuten lisääntyvän byrokratian raatokeräilyineen, merkitsemisineen ja rekisteröinteineen, kuten myös tautien valvontaohjelmat, omavalvonnan, lääkekirjapidon ja kuljetusluvut. Kasvavan byrokratian rinnalla lammastalous on kuitenkin muuttunut entistä ammattimaisemmaksi. Kansallisten rotujen kasvattamisesta ja arvokkaiden maisemakohteiden laiduntamisesta maksetut tuet ovat antaneet vetoapua kehittyvälle tuotannonhaaralle. Pääsääntöisesti lammastalouden kasvunäkymät ovat olleet EU-aikana positiivisia oikeastaan kaikissa muissa tunnusluvuissa, paitsi lihakilon hinnassa, joka reippaan nousun jälkeen laski ja on nyt useamman vuoden ollut samalla tasolla.

Kaikilla ei riittänyt halua lähteä sorvaamaan tilaa EU-kuntoon. Vuodesta 1999 vuoteen 2008 lammastilojen määrä vähentyi kolmanneksella, 1424 tilasta 961 tilaan. Alimmillaan tuotosseurantaan kuuluvien uuhien ja tilojen määrä olikin vuosituuhannen vaihteen tienoilla. Kuitenkin haettujen uuhipalkkioiden määrä kasvoi yli 20 prosenttia samana aikana. Tämä tarkoitti tilakohtaisen uuhimäärän kasvua lähes kaksinkertaiseksi 32,9 uuhesta 59,5 uuheen tilaa kohti. Rakennuskehitys meni siis lujaa eteenpäin.

1990-luvun lopussa lammastaloudelle asetetut tavoitteet tähtäsivät kilpailukykyiseen, terveeseen tuotantoon, jossa markkinoilta saatava hinta kattaisi tuotanto- ja markkinointikustannukset, ja yhdessä tukien kanssa antaisi palkan hyvin tehdystä työstä. 2000-luvulle tultaessa yhdistys jatkoi edelleen näiden päämäärien saavuttamiseksi. Yhteistyö jatkui ProAgrian, MTK:n lammassaoston ja alueellisten lammaskerhojen kanssa. Lehti jatkoi ilmestymistään viisi kertaa vuodessa. Lisäksi Suomen Lammasyhdistyksen toimintaa olivat nettisivut, Lammaspäivien järjestäminen kaksi kertaa vuodessa, tuotosseuranta ja neuvonta yhdessä ProAgrian kanssa, pässihuutokaupat, oppaiden julkaisu, näyttelyihin ja messuille osallistuminen, vuoden lammastilan valinta sekä jalostuslampoloiden valinta, joka herätettiin henkiin 1970-luvun alusta jatkuneen hiljaiselon jälkeen. Vuonna 2001 ensimmäiset uudet jalostuslampolat hyväksyttiin uusilla säännöillä. 2000-luvulla yhdistyksen rooli ulkomaan eläinkaupassa ei ollut enää ratkaiseva. Kauppaa kävivät lähinnä yksittäiset lampurit hankkiessaan uutta eläinainesta katraisiinsa.

EU-ajalle on ollut leimallista erilaisten hankkeiden runsaus. Projekteja on toteutettu hankerahoin ja vetäjinä tai ainakin osallisina ovat olleet Maaseutukeskukset ja myöhemmin ProAgria. Hankkeet ovat koskeneet lammastaloutta tai ainakin sivunneet sitä aina raakavillan käyttömahdollisuuksista lihan ja vuotien markkinoinnin edistämiseen ja yhteistyöhenkaiden kehittämiseen, reseptivihkoihin, tuotekehitykseen ja laatujärjestelmiin. Hankkeissa on lampaita sekä viety niityille (”Valtakunnallinen laidunpankki”) kuin myös tuotu niityltä pois (”Suomalaisista lammasta niityltä pöytään”).

1. Runnin Valtakunnallisilla Lammaspäiväillä syksyllä 2015 retkikohteena oli Ismo ja Nina Lohvan lampola. 2. Oulussa retkikohteena oli Oulujoen Karitsan kasvihuonelampola keväällä 2018. 3. Kevään 2015 Lammaspäivät järjestettiin Salossa. Kuvassa Lasse Näykki kertoo lammastilastaan.

Viimeisimmät 10 vuotta

2000-luvun ensimmäisen kymmenluvun kuluessa kohti loppuaan uuhipalkkiota hakeneiden tilojen määrä oli jälleen laskussa, ja uuhimäärä pieneni. Yhdistyksessä tapahtui henkilöstömuutoksia pitkäaikaisten toimihenkilöiden jäädessä eläkkeelle. Toiminta keskittyikin pitkälti yhden toiminnanjohtajan, vuonna 2008 tehtävässään aloittaneen *Pia Parikan*, ympärille. Yhdistyksen toimintaa olivat edelleen pössihuutokauppojen järjestäminen yhteistyökumppanien kanssa, nettisivujen ylläpito, aluekerhojen kanssa tehty yhteistyö, Lammaspäivät, yhdistyksen alainen jalostusvaliokunta ja jäsenlehden toimittaminen.

Suomen Lammasyhdistys laati

MTK:n lammasjaoston kanssa toimialan yhteisen strategian ja työskentelysen läpiviemiseksi alkoi. Tavoitteeksi otettiin Suomessa kulutetun lampaanlihan kotimaisuusasteen kasvattaminen 50 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tavoite oli kova, mutta se saavutettiin määrätietoisella työllä. Tuloksia alkoi tulla nopeassa tahdissa. Vuonna 2012 pitkään jatkunut lammastilojen lukumäärän lasku pysähtyi ja lihan tuotanto aloitti selkeän nousun. Teurastamoihin lähetettyjen karitsoiden keskipaino nousi teuras-karitsuille käyttöön otetun laatupalkkion myötä.

Tuotetut lihakilot ja kotimaisuusaste nousivat tasaisesti, ja mikä ilahduttavinta, myös tuottajahinta saavutti

yli neljän euron maagisen rajapyykin. Asetettu tavoite saavutettiin vuonna 2015 tuloksella 51,2 prosenttia, ja myönteinen kasvukäyrä jatkui lihan tuotannossa tämän jälkeenkin, mutta karitsanlihan hinnan kustannuksella. Vuodesta 2015 eteenpäin lampaanlihan tuotanto on jatkanut hienoista nousuaan ja markkinatilanne on ollut hyvä, mutta kasvukäyrältä pudonnut tuottajahinta on jatkunut laskua, mikä näkyy myös yhdistyksen jäsenmäärässä. Lihan hinta ja yhdistyksen jäsenmäärä korreloivat aika hyvin toisiaan ja hintojen lasku on laskenut myös jäsenmäärää, joka vuonna 2017 oli 740.

JATKUU SIVULLA 29

”Lammaspäivät ovat tärkeä tapahtuma. Siellä jaetaan tietoa, mutta ennen kaikkea Lammaspäivät kokoavat lampurit ympäri Suomea yhteen, tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen ja korvaamatonta vertaistukea.”

SUOMENLAMMAS – oma rotu

Yhdistyksen perustavassa kokouksessa todettiin, että ”Kotimainen, oloihimme mukautunut lammassrotumme on monin paikoin korvaamaton”. Yhdistyksen alku onkin kulkenut käsi kädessä yhdessä kotimaisen lammassrotumme, suomenlampaan kanssa. Lampaan nostaminen virallisesti roduksi syntyi tarpeesta: palvelemaan sekä kotimaisen villantuotannon päämääriä että pienviljelijän tarpeita. Jalostusta ja valintaa ovat ohjanneet tuotantotavoitteet. Myös maailman tilanteiden ja talouden suhdanteiden vaihtelu ovat näkyneet suomenlampaan jalostuksessa erilaisina painotuksina sadan vuoden aikana.

Vuonna 1918, eli virallisen rodun syntymisen aikaan, Suomessa oli vielä olemassa vanha kulttuuriraja idän ja lännen välillä ja siihen pohjautuva jako läntiseen ja itäiseen lammastyyppiin. Pohjanmaalla ja Satakunnassa lampaat olivat pieniä, 20–25-kiloisia, kun taas Itä-Suomessa lampaat olivat hieman kookkaampia, 40–60-kiloisia, ja nopeakasvuisempia. Olisi ollut täysin mahdollista tehdä molemmille oma kantakirjansa ja kirjata eri tyyppien edustajat omiksi alueelliseksi muunnoksiksi, kuten suomenkarkajalla, josta päätettiin tehdä kolme alueellista variaatiota. Yhdistys kuitenkin valitsi tulevaisuudeksi suomenlampaaksi vain toisen version, sillä maatiaislampaalle asetettiin tietyt tyyppivaatimukset koskien villan laatua ja määrää, teuraspainoa ja sikiävyyttä (sarvelisuus ja väri eivät olleet alussa määrääviä tekijöitä) ja itäsuomalainen versio paremmin vastasi näitä tavoitteita. Sillä oli tyydyttävä koko, hyvä kasvukyky, erinomainen sikiävyys ja laadun ja määrän suhteen tyydyttävä villa. Näitä lampaita levitettiin sitten maan etelä- ja länsiosiin.

Sopimus lammassiitoskeskuksen pitämisestä vuodelta 1930. Tällä sopimuskirjalla Putkisaloon kartano sitoutui jalostamaan tilallaan suomenlammasta

Suomenlammassuuhin Komean uuhikortti Putkisaloon kartanosta Rantasalmelta.

Vuonna 2015 tapahtui merkittävä muutos yhdistyksen tehtävien hoidossa. Suomen Lammasyhdistys ja ProAgria keskusten liitto purkivat vuodesta 1988 saakka käytössä olleen palvelusopimuksen. Tämä oli seurausta niukoista henkilöresursseista. Yhdistyksellä ei ollut taloudellista liikkumavaraa palkata työvoimaa hoitamaan koko kenttää. Näin oli pakko tehdä linjauksia ja päättää, mikä olisi yhdistyksen missio tulevaisuudessa. Toiminnanjohtajan pestinsä jälkeen kotitilan pyörittämiseen keskittynyt Pia Parikka näkee Suomen lammasyhdistyksen tärkeimpinä toimintamuotoina tällä hetkellä Lammas- ja vuohilehden toimittamisen, eli toimimisen lampureiden informaatiokanavana, ja yhteydenpidon sidosryhmiin. Erityisen tärkeäksi hän nostaa yhdistyksen roolin sosiaalisen verkoston ylläpitäjänä. Kaksi kertaa vuodessa järjestettävät Lammaspäivät ovat tärkeä tapahtuma. Siellä jaetaan tietoa, mutta ennen kaikkea Lammaspäivät kokoavat lampurit ympäri Suomea yhteen, tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen ja korvaamatonta vertaistukea.

Kantakirjaukset ja siitoskeskukset

Ensimmäiset kantakirjaukset suomenlammasta varten hyväksyttiin 1921, ja kantakirjaus aloitettiin vuonna 1922. Seuraavana vuonna alkoi siitoskeskuskilpailu, johon osallistui 21 tilaa eri puolilta Suomea. Useissa niistä punnittiin lampaita useita kertoja vuodessa ja kahden vuoden seurannan perusteella hyväksyttiin siitoskeskuksiksi yhdeksän tilaa. Siitoskeskukset olivat aikansa jalostuslampoloita ja kantakirjauksia tehtiin aluksi lähinnä niissä. Uuhimäärät olivat pieniä, vain noin 0,05 prosenttia maan uuhiluvusta, joten kovin suurta roolia ne eivät näyttelleet. Vuonna 1955 siitoskeskusten nimi muutettiin jalostuslampolaksi. Jalostuslampolana ehti toimia yhteensä 59 lampolaa 45 vuoden aikana, kunnes toiminta lopetettiin 1970-luvun alussa. Näistä jalostuslampoloista 11 toimi yli 20 vuotta ja osa pidempään. Rantasalmen Putkisalo oli jalostuslampolana 40 vuotta.

Tarkkailu

Tarkkailu oli lähes 30 vuotta vain siitoskeskusten ja kilpailujen osanottajien harteilla. Vasta vuonna 1948 se lähti käyntiin koko maassa. Jo ensimmäisenä vuonna mukana oli 1 071 katarasta ja yli 4 000 uuhia. Myös jalostusarvostelu tuli käyttöön, ensin näyttelyissä, sitten kantakirjausten yhteydessä. Lammastarkkailutuloksia on olemassa laajassa mitassa siis vain vuodesta 1948 eteenpäin. 1980-luvun loppuun mennessä pääsien ja uuhien painot olivat nousseet noin 50 prosenttia yhdistyksen ensimmäisen kantakirjan vastaaviin keskiarvoihin nähden. Vuonuekoko nousi myös, ja villan tuotanto lisääntyi 50 prosenttia. Karitsoiden kehityksen seuraamista vaikeuttaa se, että painojen punnitukset ovat vaihdelleet aikojen saatossa.

Pässiasematoiminta aloitettiin vuonna 1937 ja sen tarkoituksena oli tarjota myös pienille lampoloille hyvää eläinainesta ja näin kohottaa eläinaineksen tasoa koko maassa. Pässiasemien lukumäärä oli korkeimmillaan 1950-luvun puolivälissä.

Lähteet:

Haastattelu Pia Parikka. 13.8.2018. Haastattelija Kirsi Vertainen.

Suomen Lammasyhdistyksen toimintakertomukset 2008–2010, 2012–2017.

Maijala, Kalle, 1999: 80 vuotta järjestettyä lampaanjalostusta: Suomen lammasyhdistys 1918–1998. Suomen lammasyhdistys. Helsinki.

Savolainen, Ulla: 2008: Suomen Lammasyhdistys 90 vuotta. Katsaus Suomen lammastalouteen vuosina 1999-2008.

Simonen, Seppo (toim), 1944: Maatalouden Pikkujättiläinen. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa.

Vihola, Teppo, 2004: Pärjäkö pienviljely? Teoksessa Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. Gummerus. Jyväskylä.

Vihola, Teppo, 2004: Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä Suomessa. Teoksessa Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. Gummerus. Jyväskylä.

Tarkkailu koski aluksi vain siitoskeskuksia ja vasta vuodesta 1948 eteenpäin se laajennettiin koskemaan kaikkia tiloja. Taulussa näkyy yhden yksittäisen tilan, Putkisalon kartanon tarkkailutiedot vuodesta 1938 vuoteen 1968 eli kolmenkymmenen vuoden ajalta. Luvut ovat keskiarvoja, mutta niistä näkee esimerkiksi, kuinka uuhien paino on noussut tuossa ajassa.

”Suomalaisen lampaan” artikkelissa numero kolme oli valokuva Richard Withfordin maalaamasta taulusta. Taulussa oli John Treadwell oxford down- katraineen. Kuva-tekstistä jäi pois tieto, että alkuperäistä taulua säilytetään Buckinghamshiren County museossa Englannissa ja myös kuvakäyttöoikeus kuuluu kyseiselle museolle. (Distributed under a CC BY-NC-ND licence.)

Toimitus pahoittelee virhettä.